

TRISTAN UND ISOLDE

Robert Gambill (Tristan), Nina Stemme (Isolde), Katarina Karnéus (Brangäne), René Pape (König Marke), Bo Skovhus (Kurwenal), Stephen Gadd (Melot)

London Philharmonic Orchestra o.l.v. Jiri Belohlavek
Regie *Nikolaus Lehnhoff*. Decors *Roland Aeschlimann*.
Kostuums *Andrea Schmidt-Futterer*. Lichtregie *Robin Carter & Roland Aeschlimann*. Videoregie *Thomas Grimm*

Opname Glyndebourne Opera House, 1 & 6 augustus 2007.
OPUS ARTE 0988 D

STERVEN OM TE LEVEN

Nikolaus Lehnhoff regisseert Tristan und Isolde in Glyndebourne

De dramaturgie van Tristan und Isolde is de dramaturgie van het licht, zegt Nikolaus Lehnhoff. Een uitspraak als deze hoeft niet te verwonderen, komende uit de mond van een assistent van Wieland Wagner wiens legendarische lichtregie de scènische Wagnerinterpretatie van de jaren 1950-60 heeft beheerst. Eindelijk nog eens een regisseur die zich bekent tot de plastische mogelijkheden van het licht en het werk tegelijkertijd restaureert in zijn mystieke pretenties. Want eerder dan gedateerd over te komen levert Lehnhoff met deze boeddhistische dramaturgie van het licht het onomstotelijke bewijs dat dit één van de weinige mogelijkheden is om dit werk succesvol uit te voeren. Onrechtstreeks becommentarieert hij daarmee ook het fiasco van de recente productie van Patrice Chéreau in Milaan. In tegenstelling tot Chéreau weigert Lehnhoff zijn acteurs op te sluiten in illusionistische decors en het ogenschijnlijke gebrek aan actie op te vullen met een redundante bewegingsdramaturgie van het koor. Het schip, de tuin, het kasteel zijn niets meer dan aanwijzingen en behoeven geen toneelmatige representatie, zegt Lehnhoff. Het echte verhaal van Tristan en Isolde speelt zich immers af in de ziel. En dus ligt de klemtoon op het zichtbaar maken van deze kosmogonie van de ziel. Het goede nieuws is dat het team van Glyndebourne daar zeer goed in geslaagd is.

Het openingsbeeld, een close-up van het perfect uitgelichte hoofd van Isolde, dringt binnen in de psyche van de Ierse bruid. Daarmee is meteen de toon gezet voor de hele productie. De camera's van Thomas Grimm zullen die introspectieve blik de volgende drie uur niet meer prijsgeven maar geheel in overeenstemming met Lehnhoffs tweede dramaturgische uitgangspunt de psychische leefwereld van de protagonisten met een scalpel ontleden.

Een spiraalniveau, deels opgebouwd uit trappen, domineert het scènebeeld dat door zijn belichting voortdurend in staat is te evolueren. Licht en ruimte zijn aldus inwisselbaar en inzetbaar naargelang de situatie. Doet de spiraal aanvankelijk dienst als een maritiem beeld als van een gestolde golfslag of als een scheepsramp, in het tweede bedrijf verschaft hij de gevangen geliefden hun

“splendid isolation”. Als metafoor tenslotte voor de opheffing van tijd en ruimte in “des Weltatems tönender All” illustreert hij de liefdesdood.

In dit kleinschalige decor hebben de acteurs aan weinig verplaatsing voldoende om een grote mate van beweeglijkheid te tonen. Zelfs kleine gebaren en gelaatsuitdrukkingen zijn betekenisvol en vallen telkens op hun plaats door een tot de essentie dwingende belichtingstechniek in clair-obscur. Die techniek zal slechts éénmaal worden ingeruild voor een achterwaartse belichting voor het sombere schimmenspel in Kareol. De camera registreert dit alles met sublieme close-ups van alle acteurs, die niet zouden misstaan in de portfolio van filmsterren. Het mag duidelijk zijn dat Robert Gambill en Nina Stemme niet alleen voor hun vocale kwaliteiten maar ook voor hun looks werden uitgekozen. Visueel is dit het meest aantrekkelijke liefdespaar van alle Tristans op dvd.

De humor en levensbevestigende commentaren van Peter Konwitschny in zijn Münchense productie is hier totaal afwezig. Lehnhoff zweert bij Wagner en stelt de doodswens als het centrale motief van de opera: sterven om te leven. En dat is waar beide geliefden zich met volle overtuiging aan overgeven. Dit bondgenootschap in de dood is als een rode draad doorheen de voorstelling gewoven en culmineert in een sterke finale waarbij Isolde, geheel in het zwart en met enkel het gelaat zichtbaar, als De Dood in Het Zevende Zegel van Ingmar Bergman, door omsluiting van haar mantel Tristan verlost uit zijn lijden. Zo eenvoudig kan opera soms zijn.

Nina Stemme is één van de grote Isoldes van onze tijd. Zoals bekend werd Stemme geselecteerd op basis van haar opwindende Senta in de Vlaamse Opera. Haar dictie is quasi perfect, haar frasering is minder vormloos, haar klank is warmer en gepassioneerder dan die van haar landgenote Birgit Nilsson. Haar voordracht is evenwichtiger dan die van Waltraud Meier. En ze heeft het voordeel van haar jeugdige looks. Ze is niet de ervaren minnares die Meier altijd in de strijd gooit maar een eerder onschuldige maagd, voor wie het cynisme in de liefde vreemd is, en daardoor ook geloofwaardiger is in haar aanvaarding van de dood. Gaandeweg zien we de

onschuldige ogen van het jonge meisje transformeren in een volwassen, gedecideerde blik na het aanvaarden van de dood.

Glyndebourne haalt ook het beste uit Robert Gambill. Natuurlijk kan ook hij de moordende partij niet doorstaan met de vocale reserves waarmee een zwaar gepantserde heldentenor als Jon Vickers dat in Lehnhoffs legendarische productie voor Orange (1973) wél kon, maar welke tenor kan dat vandaag? Zijn rolidentificatie daarentegen is voortreffelijk: de cynicus die zich beschermt tegen zijn verraad aan Isolde in het eerste bedrijf, de romantische held met de Franse looks in het tweede bedrijf, de suicidale hystericus van het derde bedrijf. Hij kan het allemaal even goed. Vocaal gaan de lyrische delen hem goed af, nooit echt zinnelijk of "liedhaft" als Ben Heppner maar steeds welsprekend in de frasering. Zijn agoniserende monoloog voert hem door groot inlevingsvermogen tot in het geëxalteerde: een zeer aanvaardbaar resultaat dat slechts met grotere vocale middelen zou kunnen worden overtroffen. Sinds Callas weten we dat de grootheid van een zanger niet in de laatste plaats besloten ligt in de manier waarop hij zijn natuurlijke gebreken door kunstgevoel weet te overwinnen.

René Pape doet zijn wereldwijde reputatie als Koning Marke alle eer aan ook al blijft Matti Salminen de ongeslagen nummer één in dit nummer. Ook Katarina Karneus is perfect gecast. Haar elegant gefraseerde mezzo is even aantrekkelijk als haar acteerprestatie. Bo Skovhus kan je doen geloven dat Kurwenals verstandelijke vermogens begrensder zijn dan zijn toewijding. Met zijn boomlange gestalte kan hij geheel in zijn eentje de commotie waarmaken bij de aankomst van het tweede schip in het derde bedrijf, een fijne terechtwijzing aan één van de zwakste passages uit Konwitschny's productie voor München.

De kostuums van Andrea Schidt-Futterer vertonen een merkwaardige spanning tussen het middeleeuwse en het hedendaagse. Heel mooi zijn de archaïserend elementen die zij inbouwt uit de Griekse mythologie zoals de neusbeschermers op de helmen of het optreden van de herder als een soort orakel.

Jiri Belohlavek laat de London Philharmonic vrijuit musiceren met grote dynamische schakeringen. Dat levert een zeer plastisch klankbeeld op dat de scène op alle belangrijke momenten weet te ondersteunen. De preludes zijn te horen zonder de gebruikelijke beelden uit de orkestbak. Het lijkt alsof de getrouwheid aan Wagner zover gaat dat ook aan zijn wens van het onzichtbare orkest wordt tegemoet gekomen.

Met deze Tristan und Isolde ging een posthume wens in vervulling van John Christie, stichter van Glyndebourne. Wat zou Glyndebourne geworden zijn indien hij de raad van zijn vrouw Audrey Mildmay niet had opgevolgd en van Glyndebourne het Bayreuth van Sussex had gemaakt? Het wonder van Glyndebourne is, dat de bijzondere werkomstandigheden (die nog beter zouden zijn dan in Bayreuth) uitgekende producties als deze blijven mogelijk maken. Het wachten is nu op Die Meistersinger von Nürnberg. Tevens kan deze dvd gelden als een pleidooi voor het bestaansrecht van gefilmde opera. Zeer aanbevolen!

Voor één keer zijn ook de Extras interessant. Minder vanwege de documentaire waarin Nikoaus Lehnhoff in zijn

streng docerende stijl zijn visie zeer kort toelicht en de zangers zoals zo vaak weinig toevoegen aan een beter begrip van het werk. Dit moet echter zowat de eerste opera-dvd zijn waarin ook een musicologische analyse te zien valt, een voorbeeld dat navolging verdient indien zij zich, zoals hier het geval is, in de kundige handen bevindt van iemand als Richard Trimborn, "language coach" van de productie en oud assistent van Carlos Kleiber. Met een aanstekelijk enthousiasme illumineert hij de partituur met zijn persoonlijke inzichten en focust daarbij vooral op de boeddhistische aspecten van het werk. Hoogst interessant!